

Problem med pengar

Ingemar Rosén

Bristande matematikkunskaper kan bli förödande i vardagsekonomin. Pengar tenderar att bli lika abstrakta som matematik för en del människor. Många har tagit ekonomiska beslut vars konsekvenser man inte kunnat förutse och hamnat i Kronofogdemyndighetens register. Kan vi dra nytta av myndighetens erfarenheter? Följande artikel är en sammanfattning av ett föredrag som hölls vid Matematikbiennalen i januari 1994.

Inledning

Jag kände mig som en katt bland hermelinerna på matematikbiennalen, fylld av matematikexperter av allehanda slag. Jag är ett levande exempel på en person som med Lgr 69 i bakfickan krökte rygg under mängdlärans tunga ok under 70-talet. Alla unioner och element till trots har jag idag 12 års matematikutbildning på grundskole- och gymnasienivå som jag är både stolt och tacksam över att ha.

Jag arbetar på en statlig myndighet vars syfte är att se till att alla gör rätt för sig. Vi ska minska antalet personer som är registrerade hos oss med obetalda skulder. Dessutom ska, vi genom till exempel information, förebygga att nya gäldenärer hamnar i våra register.

Många har problem med sin privatekonomi idag. Massmedier vittnar om detta och vi på KFM möter fenomenet varje dag. Tyvärr är inte problemen begränsade till att en räkning inte betalats i tid. Ekonomiska svårigheter innebär ofta allvarliga störningar i privatlivet. I kronofogdemyndighetens register finns det nästan en halv miljon personer och bakom dessa siffror döljs många tragedier. Hälften av våra gäldenärer har skul-

der under 5 000 kronor och trots alla konsekvenser som följer av att ha en skuld hos KFM så betalas ändå inte dessa relativt små skulder.

Det är inom privatekonomin som matematiken kommer in i de flesta människors vardag. Som samhällsmedborgare är man tvingad att gång på gång ta beslut vars konsekvenser man inte kan överblicka utan tillgång till det nödvändiga verktyg som matematiken är. Ta en vanlig kredit vid ett bostadsköp som exempel. En sådan kredit ger konsekvenser 10, 20, ja ofta 30 år och mer framåt i tiden. Detta är bara ett exempel på hur oerhört viktigt det är att behärska matematiken som ett verktyg genom vilket man underbygger sitt beslut. Det gäller alltså att ha förmågan att applicera sina matematikkunskaper på den egna verkligheten.

Siffrorna talar sitt tydliga...

Många har inte denna förmåga. 55 000 av dem är under 26 år och finns idag i våra register. Två tredjedelar är män som kanske förverkligade bildrömmen som borde förblivit en dröm. Dessa unga människor har fått en mycket dålig början av ett självständigt ekonomiskt liv.

1993 sålde vi ca 2 000 fastigheter exekutivt. Den siffran har ökat med 70 – 80 procent under flera år. Från att ha varit över-

---

Ingemar Rosén är informationschef på Kronofogdemyndigheten i Göteborgs och Bohus län, där han bl a ansvarar för förebyggande information, ett av myndighetens sex verksamhetsområden.

värderade spekulationsfastigheter har bilden nu förändrats. Idag är många av fastigheterna vanliga enfamiljsbostäder, där man inte har klarat av räntor och amorteringar. Och varför har man inte det? Många gånger beror det återigen på att man litade på kalkyler som mindre nogräknade aktörer presenterade samtidigt man inte kunde överblicka de konsekvenser som krediterna skulle få.

Mellan 5 000 och 6 000 vräkningar genomfördes 1993. Många gällde mer eller mindre övergivna "kvartar", men några gällde personer som utan att vilja det hade kommit efter med hyresinbetalningarna. Dessa personer omfattas inte med automatik av något socialt skyddsnät. Som ensamstående förälder kan man möjligen påräkna någon form av anvisningslägenhet. Annars står man utan bostad med alla de konsekvenser det för med sig. Dessutom har man en hyres-skuld som med största sannolikhet ligger i våra register tills den är betald.

Exemplen visar på hur oerhört viktig en väl fungerande privatekonomi är.

KFM förebygger

Kronofogdemyndigheten bedriver en omfattande förebyggande informationsverksamhet som är riktad bland annat mot avgångsklasser i gymnasiet. Ett par exempel från denna belyser två problem som unga personer ofta ställs inför.

Annas P-böter

Anna parkerar sin bil. Det kostar 12 kronor per timma. Hon betalar inte och får en parkeringsbot på 600 kronor. Den betalar hon inte heller och får efter tid en påminnelse med 40 kronor extra avgift. Så småningom lämnar kommunen in ärendet till ett inkassobolag som har rätt att lägga på totalt 425 kronor på skulden. Anna betalar fortfarande inte och inkassobolaget lämnar ärendet vidare till kronofogdemyndigheten för att få kravet fastställt. Det kostar ytterligare 200 kronor för Anna som fortfarande inte betalar. Till slut lämnas ärendet till indrivning och inkassobolaget begär att kronofogdemyndigheten gör en fullständig tillgångsundersökning på

Anna. Det kostar Anna ytterligare 1 000 kronor. Hennes skuld har alltså vuxit från de 12 kronor hos skulle betala för parkeringen till 2 255 kronor. Det innebär en präktig ökning på 2 243 kronor. Men tyvärr räcker inte detta. Anna har också dragit på sig en betalningsanmärkning. I detta autentiska fall skulle en hyresvärd teckna förstahandskontrakt med Anna. Efter en kreditkontroll i kronofogdens offentliga register var värden inte längre intresserad.

Patriks "fynd"-stereo

Patrik har sett en stereo till rabatterat pris – förr 14 995 kronor – nu 10 995 kronor. Patrik står inför ett val. Ska han köpa stereon kontant? Ska han betala den på två år eller på 5 år genom ett kontokortslån? Eftersom Patrik vill att månadsavgiften ska vara låg väljer han att betala stereon på 5 år. Det innebär att han betalar 391 kronor varje månad. När stereon är betald efter 5 år har Patrik betalat 23 460 kronor. Detta räknade Patrik inte ut innan han tog lånet. En kompis till Patrik sparade och köpte sin stereo något senare men han kunde å andra sidan köpa fler CD-skivor. Detta exempel borde väl vara en utmärkt räkneuppgift någon gång under högstadiet?

Tärningen är kastad

Matematik innebär en abstrakt begreppsvärld för många! Ett exempel på detta var en bekant till mig med om. Han är medicinsk statistiker och på institutionen skulle man anställa en läkare för den medicinska kompetensens skull. Statistikern ville väl undersöka lite vad läkaren gick för när det gällde matematik så följande fråga ställdes: Om du slår en tärning en gång och får en sexa, hur stor är då sannolikheten för att du får en sexa vid nästa slag?. Läkaren tänkte och svarade tillslut: "50%". Statistikern blev alldeles ifrån sig och frågade varför. Svaret kom lika fort som självklart: "Jo, det är enkelt, för antingen slår du en sexa eller så gör du det inte."

En annan bekant till mig arbetar i en stor klädaffär. Där har man som regel att skriva ut krontal istället för procenttal på extrapris-

Behöver du kontanter?

Behöver du komplettera din ekonomi med mer kontanter? Har du chansen att göra ett förmånligt köp? Har du några semesterdagar kvar och vill göra en resa? Eller har du kanske fått en oväntad utgift?

Du löser bristen på kontanter genom att öppna ett PrivatLåneConto!

Du får en fortlöpande kredit jämförbar med bankernas checkkredit. Du använder krediten vid behov och återbetalar månadsvis med ett belopp du valt i förväg. I takt med dina återbetalningar får du göra nya kontantuttag upp till din kreditgräns.

Du får två betalningsfria månader per år. När du skött ditt konto i 6 månader kan du ansöka om höjd kreditgräns.

Inget krångel att öppna PrivatLåneConto. Snabbt och enkelt! Använd bifogad ansökan!

Ditt goda namn räcker. Du behöver ingen borgen eller annan säkerhet. En sedvanlig kreditprövning är allt. På bifogad ansökan väljer du det belopp du vill ha som kreditgräns på ditt PrivatLåneConto samt det belopp du vill betala per månad.

Underteckna, förslut och posta. Pengarna kommer på posten inom 8 dagar.

Billigare än många kontokort och avbetalningar!

Varje månad betalar du amortering, ränta och avgifter med den månadsbetalning du valt i din ansökan.

Exempelvis 350:-/månad för ett konto på 10.000 kronor.

Räntan är f.n. 2.31% plus 15 kr per månad. Uppläggningskostnaden är 350 kr. Effektiv ränta är vid en kredit på 15.000 kr 34%. Räntan är avdragsgill i din deklaration.

Välkommen med din ansökan om PrivatLåneConto!

INTER CONTO AB
Med vänliga hälsningar

Marie Nilsson

Marie Nilsson

Ansök om PrivatLåneConto idag! Du får tillgång till en kredit som du använder vid behov och återbetalar med det belopp du valt! Har du några frågor? Ring 08-80 22 20! Vi svarar dig gärna!

Uppgift med kommentarer till texten ovan

I klartext står det att en kredit på 10 000 kr kostar 350 kr per månad. Det står också att månadsräntan, som för övrigt inte har samma beräkningsgrunder som den effektiva räntan ^{*)}, är 2,31 %. I detta sammanhang är det en onödig uppgift, men den låter onekligen låg och bra. Dessutom får vi veta att den effektiva räntan för ett lån på 15 000 kr är 34 %. Men hur stor är den effektiva räntan för en kredit på 10 000 kr och vad är månadskostnaden för krediten på 15 000 kr? Svaret är högre på båda frågorna men vi kan inte beräkna hur mycket högre med hjälp av uppgifterna i texten. Gör de antaganden som saknas och besvara frågorna!

*) I effektiva räntan inräknas samtliga omkostnader för lånet under låneperioden.

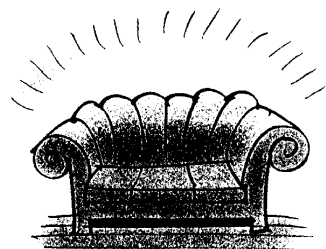
skyltar. Anledningen är att många kunder helt enkelt inte förstår vad 30% rabatt egentligen innebär. 50% kan man översätta till begreppet "hälften" men för 30% finns inget motsvarande begrepp.

När är pengarna slut?

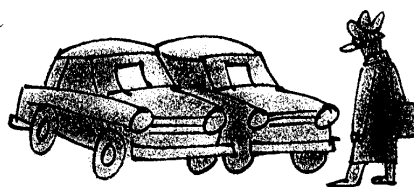
Även pengar tenderar att bli ett allt abstraktare begrepp. I naturhushållningen var ekonomin ytterst konkret. En vara byttes mot en eller flera andra. Senare när industrialismen gjorde sitt intåg kom "lönekuvertet" med en kontant summa pengar varje vecka. Dessa pengar fick räcka bäst de kunde under en viss tid. När pengarna var slut var det förhoppningsvis dags för nästa kuvert.

Hur ser det ut idag? Pengar har blivit siffror på konton. "Lönekuvertet" är idag en förändring på checkkontot som inträffar den 25:e. Betalar gör jag med ett kort, check eller giro som resulterar i en förändring av saldot. För att komplicera det ytterligare kan vi koppla en checkkredit till lönekontot. Frågan som då infinner sig är: När är pengarna faktiskt slut?

Gränserna suddas ut. Pengar, kontanter och krediter blir allt diffusare begrepp. Behärskar jag inte det nödvändiga verktyget klarar jag heller inte av att ta de rätta besluten. Man inser inte konsekvenserna av att passera gränsen som egentligen inte längre finns. Och så finns alltid de dyrare krediterna att tillgå. Dessa erbjudanden är lockande och välformulerade. Den sakliga informationen innebär en avancerad räkneoperation som kan ge vilken gymnasist som helst gråa hår. Det gäller att kunna tolka den verkliga innebörden. Utan nödvändiga matematikskaper har vi inte en chans!

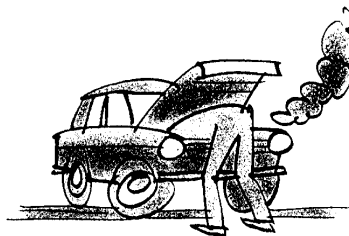
En ny soffa för 8.000 kr
kan kosta 400 kr i månaden.

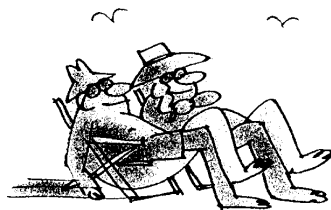
En 83:ans Kadett kan bli en
88:a för 900 kr i månaden.

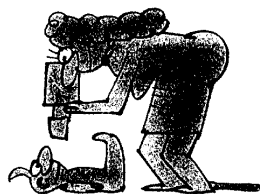
En tandläkarräkning på 6.000 kr
kan bli 300 kr i månaden.

En skraltig bilmotor kan bli
som ny för 400 kr i månaden.

En resa för två till
Kanarieöarna kan kosta
600 kr i månaden.

En ny videokamera
kan bevara många minnen
för 400 kr i månaden.

InterConto

-ett Finaxföretag

70.000 SVENSKAR LÄNAR HELLRE AV OSS ÄN AV BANKEN.

Box 12 176, 102 25 STOCKHOLM. Tel: 08-704 66 00.

Roar vi oss med lite multiplikationsberäkningar får vi fram fascinerande resultat. Soffan för 400 kronor per månad kostar till slut 24 000 kronor, den nyare bilen för 900 kronor per månad kostar 54 000 kronor och resan till Kanarieöarna får tillslut en prislapp på 36 000 kronor. I broschyren finns uppslag på uppslag till bra matematikuppgifter.

Vi måste kunna ta ansvar

Är denna marknadsföring av krediter tillåten? Svaret är definitivt ja. Kreditföretagen är mycket medvetna om hur en annons ska utformas för att följa både marknadsförings- och kreditlagar. Det är som alltid den som tar krediten som till slut får ta på sig ansvaret. Så kommer det att förbli och därför är det viktigt att ge kredittagaren bästa möjliga förutsättningar för det ansvarstagandet.

Det nya kursplaneförslaget i matematik pekar på samma tankegång:

”Tillämpning av matematik i vardagsliv, samhällsliv och vetenskaplig verksamhet

ger formuleringar av problem i matematiska modeller som kan studeras med matematiska metoder. Resultatets värde beror på hur väl modellen beskriver verkligheten.”

Pengar, privatekonomi och matematik hör ihop. Alla aktörer, även matematikpedagoger och kronofogdemyndigheten, skulle vinna på att pedagogerna inom matematikundervisningen i största möjliga utsträckning tog tillvara möjligheterna med att konkretisera abstrakta matematiska problem med konkreta ekonomiska frågeställningar. Jag är övertygad om att kronofogden kan bidra i dessa ambitioner och jag vet att vi gärna vill!